

történelminek is mondható, 1954-ben készült fordítását is. A mű értékét növeli, hogy a szerző két dokumentumot is mellékel a nyilatkozat magyarországi recepciójával kapcsolatban (127–143.). A rendszerváltás utáni időben, amikor sokan csak az ügynökkérdést emlegetik az egyházak közelmúltbeli helytállásáról, jó tudni arról, hogy a magyar református lelkészek egy csoportja a Barmeni Teológiai Nyilatkozat nyomán egy hasonló Hitvalló nyilatkozatot fogalmazott meg (1955). Hatására 1956-ban megerősödött és az egész országra kiterjedt a református „megújulási mozgalom”.

Ahogy a könyv alcíme is utal rá, Fekete Károly műve „vezérfonal a dokumentum tanulmányozásához”. A hat hitvallásszerűen megfogalmazott tétel felépítésének (31–39.), az egész nyilatkozat szerkezetének ismertetése (39–41.) után rátér a nyilatkozat magyarázatára, amely a könyv fő részét alkotja (41–127.). A hitvalló nyilatkozat minden pontja hármas felépítésű. A tételek elején olvashatjuk a bibliai megalapozást, majd rövid teológiai érvelés következik, s végül a hamis tanítás és téves magatartás visszautasítása. Nyilvánvaló, hogy a szerző Isten ígéje és a református hitvallási iratok fényében elemzi a nyilatkozatot. Nagy értéke a műnek a 186 lábjegyzet, amely utal az elemzés tudományos igényességére, és komoly segítséget jelent azoknak, akik még tovább szeretnének foglalkozni ezzel a történelmi dokumentummal.

A dokumentum értékelésének is bőséges irodalma van (vö. Ernst-Heinz Amberg: *Barmen 1934–1984. Ein Literaturbericht*. Theologische Literaturzeitung (111) 1986/3. 161–174.). Vannak olyanok, akik a hiányosságait (a zsidó kérdéssel nem foglalkozott a dokumentum) emlegetik. Legtöbben, mint a magyar kiadás szerzője és magyarázója is, a nyilatkozat időtálló üzenetére hívják fel a keresztények figyelmét.

Nemcsak a könyv írója, hanem a magyar reformátusok is egyértelműen pozitívan értékelik. A megjelenés 75. évfordulóján a Magyar Református Egyház zsinata is megemlékezett a Teológiai Nyilatkozatról. A zsinat kijelentette, hogy a nyilatkozat nem a múlt halott dokumentuma, hanem „az egyház hitvallásos helyzetben való józan és szabad prófétai felelősségének kinyilvánítása”. A magyar kálvinisták szerint a Barmeni Teológiai Nyilatkozat „maradandó példája a Krisztushoz hű egyháznak, amely ellenséges politikai közegben is inkább hallgat Urára, mint világi hatalmasságokra”. Meglepőnek tűnik, hogy a zsinat úgy döntött, megfontolja a Barmeni Teológiai Nyilatkozat felvételét a hitvallási iratok közé.

Ökumenikus szempontból is jelentős esemény a dokumentum megjelenése és tudományos ma-

gyarázta. A könyv arra emlékeztet bennünket, hogy nemcsak a német római katolikusok, hanem a protestáns egyházak is hitvalló módon megvívták a harcukat a német nemzeti szocializmussal szemben. (*Kálvin Kiadó*, Budapest, 2009)

DOLHAI LAJOS

NARRATÍV TEOLÓGIA

Az 1998-ban indított 'Narratívák' sorozat kilencedik köteteként jelent meg a *Narratív teológia* című tanulmánygyűjtemény, amely a megelőző nyolc kötet olyan témáit követi, mint például a képi elbeszélés, a kultúra narratívái, a narratív pszichológia, narráció a kultúrában, a történelemben és a digitális médiában, illetve a reflexivitás kérdésfelvetéseivel foglalkozó kötetek. A sorozat szerkesztője és egész tematikájának kialakítója, Thomka Beáta határozott elképzeléssel tervezte meg a narratológiai kutatások leglényegesebb irányvonalait, legfrissebb eredményeit, problémáit ismertető tanulmányokat tartalmazó könyvek egymásutánját.

Bár mindegyik kötet témáját és kérdésfelvetését jellemzi az új szempontok, megközelítések bemutatásának igénye, a legutóbbi kötet válogatott tanulmányaira ez fokozottan jellemző. A Biblia és a szakrális szövegek — és egyáltalán a művészetben megjelenő szakralitás — irodalom- és művészetelméleti megközelítésével foglalkozó magyar nyelven fellelhető szakirodalom nem túlságosan bőséges. A Fabiny Tibor által megjelentetett hermeneutikai sorozat tekinthető ebben úttörőnek, és néhány szakfolyóirat erre vonatkozó kifejezetten tematikus száma, illetve egy-egy neves szerző megjelentetése (például Rudolf Bultmann, Northrop Frye egy-egy könyve). A narratív teológia adalék ehhez a területhez, és — ahogy neve is jelzi — eleve két ismert, önmagában is kiterjedt diszciplínát ölel át, amelyek — ahogy a 'Narratívák' 9. köteté is bizonyítja — nem terhelik meg egymást, hanem gondolatindító találkozást, egymáshoz illeszkedést mutatnak.

A narratív vagy posztliberális teológia néven ismertté vált tudományterület alig néhány évtizedes múltira tekinthet vissza: a 20. század végén a keresztény teológiában ezzel a névvel kezdték megjelölni azt a gondolkodási irányzatot, amely a Biblia alkalmazását és megközelítését a hit narratív prezentációjaként helyezi középpontba, a keresztény hitet pedig kultúraként és nyelvként értelmezi; hangsúlyozza azt is, hogy a teológiai racionalizmus gyökereit a közösségi élet élő hagyományában (hagyományaiban) szükséges kutatni. Az irányzat és kibontakoztatása jórészt a

Yale Divinity School tanáraitól származik — első sorban George Lindbeck, Hans Wilhelm Frei, Stanley Hauerwas —, akik meglehetősen széleskörű teológiai és filozófiai forrásból merítettek, amelyek között megtalálható Aquinói Szent Tamás, Karl Barth, a francia új teológia (főként Henri de Lubac), de inspiráló erővel hatott rájuk Ludwig Wittgenstein nyelvfilozófiája, Thomas Kuhn tudományos filozófiája, Alasdair MacIntyre erkölcsfilozófiája, és a szociológus Clifford Geertz is.

A *Narratív teológia* című kötet szerkesztői, Horváth Imre és Thomka Beáta, összesen tizenegy szerző tanulmányait válogatták a gyűjteménybe. Bevezető tanulmányában Thomka Beáta kiemeli, hogy „[a] bibliai narratívum problematikája az elbeszéléseleméleti kutatások korai időszakában is megjelenik, (...) a tradicionális megközelítésmódok mellett az általa képviselt szempontok érvényesítése új kontextusok kijelölését eredményezheti. (...) nem a teológiának van szüksége a narratológiára, hanem e kutatási terület gyarapodik a bibliai szövegahagyomány vizsgálata által” (9–10.). Idézi a Jüngerre hivatkozó Paul Ricoeur fenntartásokat kifejező lényeges állítását is: „A gondolkodás, amely meg akarja érteni Istent, mindig is vissza fog térni az elbeszéléshez. (...) Ha a gondolkodás el akarja gondolni Istent, úgy el kell kezdenie történeteket mesélnie” (21.). Mindez irányadó a válogatáshoz, és a szerkesztők kiemelt szempontját is tükrözi. Horváth Imre valójában már a kötet tanulmányaihoz is tartozó írásának alapvetésére is érvényes, bár ő az ítélet eszkatológiai fogalmának nyelvi jelölőit helyezi középpontba, ezen belül például a teológiai fogalmak nyelvi kifejezhetőségét, a teológiai esztétika lehetőségét, és a kereszt eszkatologikus ikonként történő értelmezhetőségét veti fel.

A kötet két nagyobb fejezete: a *Narratív teológia* és a *Narratív retorika, metafora, parabola* a szerkesztők szándéka szerint olyan szövegválogatást tartalmaz, amely „a narratív teológia és a parabolakutatás korai, a kutatások irányvonalát kijelölő kérdésfelvetésekkel” (11.) foglalkozik. Ezek egyike a legkorábbi, több szerzőre hatást gyakorló Harald Weinrich-írás — amelynek címe egyben a kötet címadója is — azt az elgondolkodtató felvetést gondolja-írja körül, hogy „a kereszténység nem maradt elbeszélő közösség” (64.). Meir Sternberg írása a narratív modelleket foglalja össze, Richard Bauckhamé a Szentírás összefüggő szöveggént történő olvasásának lehetőségét tárgyalja, Hans Frei-é hermeneutikai szempontokat vezet be, Klaus Seybold első fejezetben szereplő írása didaktikai, a másodikban retorikai megközelítést vet fel. Amos Wilder a bibliai parabolák, Norman Perrin pedig a parabolák és a hermeneutika kérdéséről ír. Szerepel

krisztopoétikai tanulmány (Hermann Timm), olyan szöveg, amely a Krisztus-képekhez fűződő képi elbeszélésről illetve krisztológiáról (Ruben Zimmermann, Martin Karrer) szól. A tanulmánykötet felütését Paul Ricoeur mindenképpen irányadó, egyszerűségében a talán legrejtélyesebb és egyben a legezaktabban feltárulkozó mondatból — „Vagyok, aki vagyok” (Kiv 3,14) — kiinduló, *Az egyik szövegről a másikra* című szövege adja meg, kijelölve a kötet tematikus felosztását: vagyis az Ószövetségi írások elemzésével kezdődik, majd az Újszövetség szövegeivel foglalkozó tanulmányok követik egymást.

Lényeges kiemelni, hogy — kiterjesztve és kissé változtatva Meir Sternberg e kötetben szereplő megállapítását — a „bibliai történetmondás alapvető modellje nem (csak) fogalmi, hanem gyakorlati problémákat (is) felvet” (92.), hiszen ebben lehet keresnünk és továbbgondolnunk e tanulmánykötet írásait azon túl is, hogy természetesen a — magyar nyelvű — irodalomelméleti kutatások számára más dimenziókat is nyithat, bátorítást jelenthet az újabb vagy a régít felelevenítő szempontok bevonására. Mindez a sorozat többi kötetére is elmondható, amelynek következő darabja *A narrációtól az attrakcióig (és tovább)* címen készül. Valószínű, hogy a megelőző kilencez hasonlóan a 10. kötet is innovatív és invenciózus meglepetéseket tartogat az olvasók számára. (*Kijárat Kiadó*, Budapest, 2010)

MÁTHÉ ANDREA

XERAVITS GÉZA: KRISZTUS KÖZTÜNK...! Gondolatok a Szentírásról

Xeravits Gézát eddigi könyvei, írásai alapján alapvetően a bibliatudomány szakértőjeként, az Ószövetség és Qumrán elmélyült kutatójaként ismerhettük meg. Jelen kötetének eddigiektől eltérő jellegére maga a szerző is reflektál: műve sokkal személyesebb, mint a Szentírás szaktudományos megközelítései, nem a kutató asztalánál születtek, hanem az ígéhirdetés szolgálatának gyümölcsei. A könyvben 18 elmélkedést, átdolgozott prédikációt olvashatunk, melyeknek legfőbb célja, hogy a szentírási szövegeket közel hozzák, élővé tegyék a befogadó számára és személyes találkozásra hívják az olvasót, s hogy az Ige bennünk is megtestesüljön. Nem véletlen a cím: *Krisztus köztünk...!* — az egész kötetet ez az örömhír és biztatás járja át, a Szentírás szavainak elevensége, Isten közelsége, mely Krisztusban teljesedett be, aki „ahogy magába engedi törekény emberségünk reménytelenségeit, úgy